

สรุปสาระและแนวคิดที่ได้จากการประชุมวิชาการ

จริยธรรม: คุณค่าแห่งวิชาชีพการพยาบาล

ณ สภากาพยาบาล

ระหว่างวันที่ ๖-๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐

สมรรถนะทางจริยธรรม (Ethical/Moral Competency)

หมายถึง การมีความตระหนักทางจริยธรรม(ethical awareness) มีทักษะในการตัดสินใจเชิงจริยธรรม(moral judgment skills) มีความปรารถนาในการทำสิ่งที่ดี(willingness to do good) โดยมีความรู้ด้านจริยธรรม (ethical knowledge)

องค์ประกอบของสมรรถนะทางจริยธรรม

- ๑.ความไวทางจริยธรรม (Moral Sensitivity)
- ๒.การให้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning)
- ๓.ความยึดมั่นทางจริยธรรม (Moral Commitment)
- ๔.พฤติกรรมจริยธรรม (Moral Action)

การพัฒนาสมรรถนะทางจริยธรรม

- ๑.การศึกษาจริยศาสตร์
- ๒.การฝึกอบรมด้านจริยศาสตร์
- ๓.การมีต้นแบบทางจริยธรรม
- ๔.บรรยากาศจริยธรรม
- ๕.การมีพี่เลี้ยง ที่ปรึกษา
- ๖.การฝึกทักษะทางจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น Ethics rounds Ethics conference
๗. การมีระบบและกลไกจริยธรรม

การพัฒนาความรู้ด้านจริยธรรม

๑.ทฤษฎีจริยศาสตร์

๑.๑ ทฤษฎีประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ตัดสินการกระทำถูกหรือผิด ดีหรือชั่วจากผลลัพธ์หรือผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

๑. หลักผลประโยชน์ (principle of utility) การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดหรือหลักลมสุข

๒.ให้คุณค่ากับความดีภายใน (intrinsic goods) ความดีที่มีคุณค่าในตัวเอง

๓. พิจารณาจากผลลัพธ์ (consequences) การกระทำนั้นจะถูกต้องหรือผิดขึ้นอยู่กับสมดุลระหว่างผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดี หากผลลัพธ์ดี ก็จะประเมินว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง

๑.๒ ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Deontological theory) การกระทำที่ถูกต้อง คือ การกระทำตามหน้าที่ทางจริยธรรม โดยไม่ใช่ผลลัพธ์ของการกระทำมาตัดสิน

๒.หลักจริยธรรม ประกอบด้วย

๒.๑ การทำประโยชน์ (Beneficence) เป็นการป้องกันอันตรายหรือสิ่งเลวร้าย การขจัดอันตรายหรือสิ่งเลวร้าย และการกระทำและส่งเสริมสิ่งที่ดี

๒.๒ การไม่ทำอันตราย (Non maleficence) เป็นการกระทำที่ไม่นำสิ่งเลวร้าย หรืออันตรายมาสู่บุคคลอื่นทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม รวมทั้งไม่ทำให้บุคคลอื่นเสี่ยงต่ออันตราย

๒.๓ การเคารพเอกสิทธิ์ / ความเป็นอิสระ (Respect for autonomy) เป็นการกระทำที่มีลักษณะ ดังนี้ กระทำด้วยความตั้งใจ กระทำด้วยความเข้าใจ และการกระทำที่ไม่มีอิทธิพลใดมาควบคุม

๒.๔ ความยุติธรรม/เสมอภาค (Justice) ความเที่ยงธรรม ความไม่ลำเอียง สิ่งเท่ากัน ต้องได้รับการปฏิบัติที่เหมือนกัน สิ่งต่างกันต้องได้รับการปฏิบัติที่ต่างกัน

๒.๕ การบอกความจริง (Veracity) มนุษย์มีความคาดหวังที่จะได้รับการบอกความจริง เพราะการบอกความจริงเป็นความจำเป็นพื้นฐานสำหรับการสื่อสาร และการสร้างสัมพันธภาพในสังคม
ประโยชน์ของการบอกความจริง

๑. ช่วยส่งเสริมการปรับตัวของผู้ป่วย
๒. ผู้ป่วยได้ข้อมูลสำหรับการตัดสินใจ
๓. ผู้ป่วยได้รับการเคารพในสิทธิอันชอบธรรมของตนเอง
๔. เกิดความเชื่อถือไว้วางใจในสัมพันธภาพระหว่างผู้ป่วยกับทีมสุขภาพ

๒.๖ ความซื่อสัตย์ (Fidelity) การรักษาสัญญา และการปกปิดความลับ Confidentiality

๓. แนวคิดทางจริยธรรม มี ๔ ประการดังนี้

๓.๑ การทำหน้าที่แทน/การพิทักษ์สิทธิผู้ป่วย (Advocacy) หมายถึง การปกป้องสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานแทนผู้รับบริการซึ่งไม่สามารถปกป้องตนเองได้อันเนื่องมาจากความเจ็บป่วย เป็นการปกป้องผู้ป่วยเมื่อเห็นว่าอาจเกิดอันตรายจากผู้ให้บริการคนอื่นๆ โดยการพิทักษ์สิทธินี้รวมถึงครอบครัวและสังคมของผู้ป่วยด้วย
รูปแบบการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยมี ๓ แบบคือ

๑. รูปแบบการเคารพความเป็นบุคคลของผู้ป่วย โดยเรียกผู้ป่วยด้วยคำนำหน้าที่เหมาะสม สอบถามการตัดสินใจของผู้ป่วย แจ้งให้ทราบทุกครั้งก่อนให้การพยาบาล

๒. รูปแบบการตัดสินใจบนคุณค่าที่ผู้ป่วยยึดถือ โดย ให้ผู้ป่วยมีโอกาสอธิบาย พูดคุย โดยตั้งใจ ฟัง ไม่ขัดแย้ง/ตัดสินใจชีวิตผู้ป่วย ให้ข้อมูล ทางบวกและทางลบและเคารพการตัดสินใจของผู้ป่วย

๓. รูปแบบการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วย โดยให้ความรู้เรื่องสิทธิผู้ป่วย ดูแลให้ทุกคนดูแลผู้ป่วยอย่างถูกต้องและชี้แจงให้ผู้อื่นได้เข้าใจความต้องการของผู้ป่วยอย่างแท้จริง

๓.๒ ความรับผิดชอบ (accountability and responsibility) หมายถึง การกระทำต่อผู้รับบริการ ตามข้อผูกพันที่เกิดขึ้นในวิชาชีพทั้งตามหน้าที่และกฎหมาย รับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำได้แก่ ให้ผู้ป่วยได้รับการดูแลอย่างมีคุณภาพ ครอบคลุม และคงไว้ซึ่งมาตรฐานการดูแลสุขภาพ

๓.๓ ความร่วมมือ (Cooperation) เป็นแนวคิดที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังระหว่างบุคลากร ในทีมสุขภาพเพื่อให้การดูแลผู้ป่วยที่มีคุณภาพ ซึ่งพยาบาลจะต้องตระหนักถึงคุณค่า และเป้าหมายทั้งของตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน

๓.๔ ความเอื้ออาทร (Caring) แนวคิดทางจริยธรรมข้อนี้ มีคุณค่าต่อสัมพันธภาพระหว่างผู้ป่วยกับ พยาบาลและบทบาทพยาบาลจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความเอื้ออาทร ซึ่งหมายถึงพยาบาลมีหน้าที่ที่จะ ปกป้องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ รวมทั้งการดูแลให้ผู้ป่วยมีภาวะสุขภาพที่ดี หลักจริยธรรมหลัก ๆ ที่ สอดคล้องกับแนวคิดทางจริยธรรมข้อนี้คือ หลักการทำประโยชน์ และหลักการเคารพเอกสิทธิ์ความเป็นอิสระ

คุณค่าและการหาความกระจ่างของคุณค่า

คุณค่า หมายถึง ความเชื่อของบุคคล กลุ่มหรือสังคม เกี่ยวกับความมีค่าของความคิด เจตคติ ขนบธรรมเนียม และได้ลงมือปฏิบัติตามสิ่งที่เชื่อ

หน้าที่ของคุณค่า คุณค่าเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการตัดสินใจและการกระทำในชีวิตประจำวัน

คุณค่าทางจริยธรรม การที่บุคคลให้คุณค่าของความคิด ความถูกต้อง เช่น ความกตัญญู ความรับผิดชอบ การปกปิดความลับ การพูดความจริง ความยุติธรรม

คุณค่าที่ไม่เกี่ยวกับจริยธรรม เป็นคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับความชอบส่วนบุคคล ความเชื่อ หรือรสนิยม เช่น ความสวยงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย วัตถุประสงค์

การหาความกระจ่างของคุณค่า เป็นกระบวนการที่บุคคลตระหนักรู้ในตัวเอง ว่าสิ่งใดในชีวิตที่บุคคลให้ความสำคัญ หรือให้คุณค่าและจัดลำดับความสำคัญว่าคุณค่าใดบ้างที่มีความสำคัญและคุณค่าใดที่สำคัญมากที่สุด

เป้าหมายของการหาความกระจ่างของคุณค่า เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงจริยธรรมโดยผ่านการเข้าใจตนเอง ทำให้การตัดสินใจ เกิดจากการให้เหตุผลทางจริยธรรมในระดับสูง

กระบวนการให้คุณค่า ประกอบด้วย การเลือกคุณค่า การให้ความสำคัญของคุณค่า และการกระทำ

การช่วยผู้ป่วยให้ค้นหาคุณค่าของตนเองให้ชัดเจน เป็นสิ่งสำคัญ เพราะความไม่กระจ่างในคุณค่า อาจส่งผลต่อความไม่เข้าใจ ความสับสน และการตัดสินใจที่ไม่ดีพอ เช่น ภายหลังจากตัดสินใจยินยอมรับการรักษาแล้ว ผู้ป่วยเปลี่ยนการตัดสินใจ

ความไวทางจริยธรรม (Moral Sensitivity)

เป็นความสามารถของบุคคลในการตระหนักและแปลความหมายของประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม ในเหตุการณ์นั้นๆ เป็นองค์ประกอบประการแรกที่เป็นพื้นฐานสำหรับการตัดสินใจเมื่อเผชิญปัญหาหรือประเด็นขัดแย้งทางจริยธรรม

ความไวทางจริยธรรม เกิดจากความรู้ทางจริยศาสตร์ ประสบการณ์ในการเผชิญประเด็นขัดแย้งทางจริยธรรมและการตัดสินใจเชิงจริยธรรม การทำ Ethics rounds ethics conference แนวปฏิบัติทางจริยธรรม และ Virtuous/caring agent

ความไวทางจริยธรรม มีประโยชน์โดยนำไปสู่ moral action ของพยาบาล ผู้ป่วยได้รับการตอบสนองที่สอดคล้องกับคุณค่าความเชื่อ วัฒนธรรม และความต้องการที่แท้จริงของผู้ป่วย สัมพันธภาพที่ดีระหว่างพยาบาลและผู้ป่วย และป้องกันการเกิดประเด็นจริยธรรมที่รุนแรงขึ้น

การให้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning)

หมายถึง กระบวนการทางความคิด (cognitive process) ซึ่งบุคคลเลือกจากคุณค่าของตนเองเพื่อตัดสินใจเลือกการกระทำที่มีจริยธรรม การให้เหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นการตัดสินใจว่าสิ่งใดถูกต้องระหว่างทางเลือกที่มีผลดีผลเสียใกล้เคียงกัน หรือเมื่อมีประเด็นขัดแย้งทางจริยธรรม

การให้เหตุผลเชิงจริยธรรม ใช้ความรู้ในเรื่องทฤษฎีจริยศาสตร์ หลักการและแนวคิดทางจริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ สิทธิผู้ป่วย บริบทสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ประกอบด้วย ทฤษฎีพัฒนาการจริยธรรมของโคลเบอร์ก และของกิลลิแกน

ทฤษฎีพัฒนาการจริยธรรมของโคลเบอร์ก ประกอบด้วย ๓ ระดับ แต่ละระดับประกอบด้วย ๓ ขั้น
ได้แก่

ระดับที่ ๑ ระยะก่อนกฎเกณฑ์สังคม(ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง)

ขั้นที่ ๑ คิดถึงตัวเองเป็นหลัก เชื่อฟังเพราะกลัวการลงโทษและต้องการรางวัลเท่านั้น

ขั้นที่ ๒ การแลกเปลี่ยน ตนได้ประโยชน์ ทำกับผู้อื่นเหมือนที่ผู้อื่นทำกับตน ตาต่อตา ฟันต่อ

ฟัน ผลัดกันเกาหลัง

ระดับที่ ๒ ระยะกฎเกณฑ์สังคม

ขั้นที่ ๓ สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ความรัก มิตรภาพ อารมณ์ ความรู้สึกร่วม

ขั้นที่ ๔ ความถูกต้อง คือการทำหน้าที่ การเคารพผู้มีอำนาจ การเชื่อฟังกำหนด การทำตาม

กฎระเบียบของสังคม

ระดับที่ ๓ ระยะหลังกฎเกณฑ์สังคม (จริยธรรมที่เน้นหลักการ)

ขั้นที่ ๕ ประโยชน์ของคนหมู่มาก แรงจูงใจในการกระทำตามกฎเกณฑ์ คือประโยชน์ของ

สังคม

ขั้นที่ ๖ หลักจริยธรรมสากล หน้าที่นิยม เน้นความยุติธรรม

ทฤษฎีพัฒนาการจริยธรรมของกิลลิแกน (Ethic of Care)

ให้ความสำคัญกับความเอื้ออาทรและสัมพันธภาพระหว่างมนุษย์

ขั้นที่ ๑ สนใจและดูแลตนเอง เพื่อตอบสนองแต่ความพึงพอใจของตนเองเป็นหลัก

ขั้นที่ ๒ ไม่เห็นแก่ตัว เสียสละ เชื่อว่าการกระทำที่ดี คือการกระทำเพื่อผู้อื่น

ขั้นที่ ๓ คำนึงถึงสมดุลระหว่างความต้องการของตนเองและผู้อื่น

ความยึดมั่นทางจริยธรรม (Moral Commitment)

แรงจูงใจที่มั่นคง นำสู่ความมุ่งมั่นที่จะทำ

คนดีมีจริยธรรม ถือประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นกิจที่หนึ่ง พยาบาลที่มีจริยธรรม ถือประโยชน์ของ
ผู้ป่วย ผู้ใช้บริการเป็นความสำคัญลำดับที่หนึ่ง

พฤติกรรมจริยธรรม (Moral Action)

ความกล้าหาญทางจริยธรรม (Moral courage) การที่บุคคลที่ใช้ความมุ่งมั่นทางจริยธรรมในการ
กระทำอย่างมีจริยธรรม ไม่ว่าจะต้องเผชิญกับปัญหา อุปสรรค และแรงกดดันใดๆ ก็ตามหรือแม้แต่จะรู้ว่าการ
กระทำนั้นอาจเกิดผลทางลบต่อตนเองก็ตาม

สิ่งที่ทำให้มีความกล้าหาญทางจริยธรรม คือ การเลี้ยงดู พื้นฐานครอบครัว ความเข้มแข็งด้านจิตใจ
ความมั่นคงทางอารมณ์ การศึกษาและการฝึกอบรมด้านจริยธรรม แบบอย่างภาวะผู้นำ บรรยายากาศจริยธรรม
และความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถเผชิญกับประเด็นจริยธรรมได้โดยมั่นใจว่าจะสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ
เพื่อให้สามารถลงมือแก้ไขประเด็นจริยธรรมนั้นๆ ให้สำเร็จได้

พฤติกรรมจริยธรรมของพยาบาลตามหลักจริยธรรม ๖ ประการ คือ

การทำประโยชน์ (Beneficence)

การไม่ทำอันตราย (Non maleficence)

การเคารพเอกสิทธิ์ / ความเป็นอิสระ (Respect for autonomy)

ความยุติธรรม/เสมอภาค (Justice)

การบอกความจริง (Veracity)

ความซื่อสัตย์ (Fidelity)

พฤติกรรมจริยธรรมของพยาบาลตามแนวคิดทางจริยธรรม ๔ ประการ คือ

- การทำหน้าที่แทน/การพิทักษ์สิทธิผู้ป่วย (Advocacy)
- ความรับผิดชอบ (accountability and responsibility)
- ความร่วมมือ (Cooperation)
- ความเอื้ออาทร (Caring)

ระบบและกลไกจริยธรรม

ช่วยป้องกันปัญหาจริยธรรมที่เกิดจากพฤติกรรมของผู้ประกอบวิชาชีพ ส่งเสริมจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพ พัฒนาสมรรถนะทางจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพ สร้างผู้นำทางการพยาบาล และส่งเสริมวัฒนธรรมจริยธรรม/จริยธรรมองค์กร

แนวทางการพัฒนาระบบและกลไกจริยธรรม

๑. เริ่มจากผู้บริหาร/ผู้นำ มีความรู้ ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการพัฒนาระบบและกลไกจริยธรรมและกำหนดในแผนยุทธศาสตร์

. คัดเลือกที่ปรึกษาและพัฒนาสมรรถนะทางจริยธรรม

๓. กำหนดผู้รับผิดชอบโดยการแต่งตั้งกรรมการ

๔. คณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาระบบและกลไก

๕. กรรมการบริหารเห็นชอบแผนและจัดสรรทรัพยากร

๖. ประเมิน Moral competence และ Ethic behaviors ของผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติและบรรยากาศจริยธรรมขององค์กร

๗. ผู้บริหารส่งเสริมการจัดกิจกรรมตามระบบกลไกทางจริยธรรมโดยเลือกทำในบางหน่วยงานก่อน จึงขยายผลต่อ

๘. ประเมินระบบและกลไกจริยธรรมว่าบรรลุเป้าหมายเพียงใด

๙. ประเมินการทำงานของคณะกรรมการ

๑๐. แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากหน่วยงานที่มีแนวปฏิบัติที่ดี

การสร้างบรรยากาศทางจริยธรรม (Ethical Climate) ในสถานที่ทำงาน เป็นกลไกที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาองค์กรจริยธรรม

บรรยากาศจริยธรรม คือ บุคคลในองค์กรมีความสัมพันธ์ต่อกันบนพื้นฐานของการเคารพต่อความเป็นบุคคลของกันและกัน ปฏิบัติต่อกันด้วยดี มีความจริงใจ เอื้ออาทร ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่องานที่ตนมีหน้าที่ มีจิตวิญญาณของการทำงานเป็นทีม โดยมุ่งต่องานส่วนรวมขององค์กรรับผิดชอบ